

LEKCE 11

TVOŘENÍ A PRAVOPIS PŘECHODNÍKŮ

ОПРАКОВАЊІ ПРЭДХОЗІЊО УЧІВА

1. Určete, ve kterém řádku se NI v záporných zájmenech píše dohromady.

- 1) ні...який, ні...на...що, ні...хто, ні...чого;
- 2) ні...чийого, ні...хто, ні...до...кого, у ні...чому;
- 3) ні...скільки, ні...чому, ні...для...кого, ні...ким;
- 4) ні...якими, ні...чиїм, ні...скільки, ні...котрого.

2. Najděte řádek, v němž je zájmeno zapsáno chybně.

- 1) ні з ким, хтозна-якою, казна-що, будь-ким;
- 2) нічиїх, ні з якого, дечим, абикого;
- 3) від абиякого, декотрий, до когось, з чиїм-небудь;
- 4) аби-що, ніхто, хтось, дехто.

3. Zopakujte si psaní velkých písmen a vyberte ze závorek správnou variantu.

(Л, л)еся (У, у)країнка, (Д, д)ід (М, м)ороз, (А, а)полон, (Д, д)онжуан, (К, к)иянин, (А, а)нгел, (Н, н)аціональний (Б, б)анк (У, у)країни, (Н, н)аціональна (А, а)кадемія (Н, н)аук (У, у)країни, (В, в)ерховна (Р, р)ада (У, у)країни, (С, с)получені (Ш, ш)тати (А, а)мерики, (Є, є)вропейське (Е, е)кономічне (С, с)півтовариство, (К, к)иївські (П, п)арки, (П, п)рокрустове (Л, л)оже, (Л, л)ьвівська (О, о)бласть, (Р, р)ентген.

4. Od následujících toponym utvořte přídavná jména.

Сиваш, Ветлуга, Ірпінь, Волга, Поділля, Прага, Волноваха, Великі Луки, Оскіл, Карабах, Юкатан, Устилуг, Ніцца, Вишнопіль, Ангола, Оболонь, Забайкалля, Вятка, Случ, Ільмень, Арциз.

5. Doplňte správně předponu ПРЕ-, ПРИ-, ПРИ-:

Пр...гарний, пр...вабливо, пр...бережний, пр...рва, пр...мудрий, пр...зирливий, пр...стол, пр...звище, пр...буття, пр...освящений, пр...звисько.

6. Doplňte podle potřeby apostrof:

Відп...ясти, в...їзний, мавп...ячий, торф...яний, п...ять, ад...юнктура, з...ясовувати, ад...ютант, дзв...якнути, духм...яний, тьм...яний, сузір...я, св...ящений, без...язикий, бур...ян, бур...як, медв...яний, кав...ярня, Лук...янівка, Прокоф...єв, Мурав...йово.

TVOŘENÍ A PRAVOPIS PŘECHODNÍKŮ
ТВОРЕННЯ ТА ПРАВОПИС ДІЄПРИСЛІВНИКІВ

Přechodník přítomný se tvoří od kmene přítomného času pomocí sufixů **-УЧИ/-ЮЧИ, -АЧИ/-ЯЧИ**: *читати – чита/ють – читаючи, писати – пиш/уть – пишучи, стояти – сто/ять – стоячи, кричати – крич/ать – кричачи.*

Přechodník minulý se tvoří od kmene minulého času sloves nejčastěji dokonavého vidu pomocí sufixu **-ШИ (-ВШИ)**: *прийшов – прийовши, сказав – сказавши, зберіг – зберігши, приніс – принісши.*

U přechodníků utvořených od zvratných sloves se téměř vždy používá sufix **-сь** (sufix **-ся** se objevuje pouze ve veršovaných textech): *змагаючись, задумавшись.*

Přechodník se užívá pouze v případě, kdy se ve větě jednoho subjektu týkají alespoň dva děje.

Přechodník pak vyjadřuje méně důležitý, druhořadý děj.

1. Сонце **піднімається** з-за обрiю та **освітлює** долину. (slunce je podmětem, vykonávajícím dva rovnoprávné děje)
2. **Піднімаючись** із-за обрiю, сонце **освітлює** долину. (pro mluvčího je důležité zejména osvětlení údolí, a děj vyjádřený přechodníkem je druhořadý, pouze doprovodný)
3. Сонце **піднімається** з-за обрiю, **освітлюючи** долину. (zde jde v první řadě o pohyb slunce, doprovodný děj je vyjádřen přechodníkem *освітлюючи*)

1. Od následujících sloves utvořte přechodníky přítomného a minulého času.

Vzor: Ідуть — ідучи, летять — летячи.

Бачать, виробляють, ходять, знають, пізнають, копають, ховають, ловлять, сідають, мають.

Vzor: Спитав — спитавши.

Зробив, покликав, написав, почув, зібрав, прийшов, ходив, запросив, відправив, похвалив.

2. Od níže uvedených sloves utvořte možné tvary přechodníků, vysvětlete jejich tvoření.

їхати, проїхати, везти, привезти, ламати, ходити, залишати, вивчати, летіти, рости, хотіти, лити, вилити, виїжджати, м'яти, махати, махнути, синіти, посинити, оголошувати, оголосити, забивати, забити, розстилати, розстелити, сісти, сидіти, сідати, колоти, заплести.

PSANÍ ZÁPORNÉ ČÁSTICE NE S PŘECHODNÍKY

Psaní zvlášť – stejně jako s ostatními slovesnými tvary: *не укриваючись, не зробивши, не дослухавши до кінця*

Psaní dohromady:

- 1) Pokud se sloveso bez HE nepoužívá: *невгаваючи, нездужаючи, нехтуючи;*
- 2) Pokud je HE součástí prefixu НЕДО-: *недописавши, недооцінюючи.*

3. Vyznačte psaní přechodníků s částicí NE: + dohromady, / zvlášť.

Не...сподіваючись, не...взявши, не...шукаючи, не...найшовши, не...посадивши,
не...обернувшись, не...зупинившись, не...розуміючи, не...зважаючи, не...зваживши,
не...роблячи, не...добачаючи, не...довіряючи, не...доївши, не...додавши, не...долітаючи.

4. Změňte kurzívou vyznačené části vět tak, aby místo slovesa bylo použito přechodníku.

Vzor: *Якщо ти не знаєш броду, то не лізь у воду.* — *Не знаючи броду, не лізь у воду.*

- 1) Незнайомець пройшов повз, *не помітив* нас.
- 2) Все, що можна, зроби сьогодні, *не відкладай* на завтра.
- 3) *Зроби діло*, гуляй сміло.
- 4) Привчайся ходити рівно, *не горбся і не засовуй руки* в кишені, — це некрасиво і шкідливо для здоров'я.
- 5) Сирена гула, *не вгавала ні на хвилину*.

INTERPUNKCE VE VĚTÁCH OBSAHUJÍCÍCH PŘECHODNÍKOVÉ VAZBY

OPAKOVÁNÍ PŘEDCHOZÍHO UČIVA

1. Vyberte správné sloveso ze závorek a utvořte přechodník.

- 1) (Навчати/ся) студентів, викладач передає їм свої знання і свій досвід.
- 2) (Навчати/ся) у медичній академії, студенти вивчають різні предмети.
- 3) (Готувати/ся) до заліку, я майже не спав.
- 4) (Готувати/ся) смачний обід, Олеся смажила овочі.
- 5) (Підіймати/ся) штангу, хлопці готувались до змагань.
- 6) (Підіймати/ся) на п'ятий поверх, хворий втомився.
- 7) (При/готувати) святкову вечерю, Ірина не забула про торт.
- 8) (При/готувати) вечерю, вона зателефонувала подругам.
- 9) Він завжди хвилювався (на/писати) листа коханій.
- 10) (На/писати) листа, він поніс його на пошту.

2. Utvořte od substantiv v závorkách přivlastňovací adjektiva a dejte je do správného tvaru.

(Андрійко) друзів, у (Мелашка) сукні, (слюсар) інструменти, з (дочка) братом, з (Таня) батьками,
(Марійка) подругою, (Євгенія) взуття, (Микола) дядькові, (Івасик) книжки, (Палажка) дочці,
у (листоноша) сумці, (Настя) речі, на (Тарас) велосипеді, (Ольга) хата, у (Сергій) кріслі.

3. Doplňte správné koncovky.

Тодішн..... владою, відсутн... викладача, з мам... сукні, у східн... Чехії, дружн... колективом, порожн... класу, бачиш Натал... собаку, склян... столами, до обідн... перерви, з Андрі... друзями, крім сторонн... осіб, у майбутн... житті, з останн... машини, у батьк... словнику, без дружн... усмішки, на лисяч... хвості, Микол... дочки, середн... медичн... школу, у Марі... книжці.

4. Doplňte správnou koncovku genitivu singuláru.

Абітурієнт..., дощ..., Київ..., інститут..., стол... камен..., мед..., олівц..., хліб..., бол..., суфікс..., характер..., коридор..., сміх..., колектив..., Ужгород..., вокзал..., професор..., словник..., Дніпр..., вівторк..., відльот..., рок..., сніг..., факультет..., парк..., тижн... .

PŘECHODNÍKOVÁ VAZBA – ДІЄПРИСЛІВНИКОВИЙ ЗВОРОТ

Přechodník spolu s rozvíjejícími slovy tvoří přechodníkovou vazbu, ve větě plní funkci rozvíjetého příslovečného určení.

V písmu se přechodníková vazba nejčastěji odděluje čárkami:

1) pokud stojí na začátku věty, pak se čárka píše na konci vazby: **Не дочекавшись обіду, (!) хлопчик з дівчатками зібрались додому;**

2) pokud přechodníková vazba stojí uprostřed věty, pak se odděluje z obou stran: **Мешканці, (!) виставивши голови з віконечок, (!) ведуть розмови;**

3) pokud vazba stojí na konci věty, pak stojí čárka před ní: **Уважно слухали селяни, (!) зацікавившись в різних позах .**

Přechodníková vazba se neodděluje čárkou, pokud je frazeologismem a stojí hned po přísudku: **Він біг не чуючи ніг; Олена працювала не покладаючи рук.**

Obvykle se čárkou odděluje i samostatný přechodník: **Повечерявши, полягали спати.**

Avšak pokud samostatný přechodník stojí bezprostředně po přísudku a odpovídá na otázku як?, pak se čárkou neodděluje: **Співають^{Присудок} ідучи^{Одиничний дієприслівник} дівчата; Вона сиділа^{Присудок} замислившись^{Одиничний дієприслівник} .**

1. Nahrad'te vedlejší větu konstrukcí s přechodníkem.

- 1) Після того як шахіст зробив перший хід, він уже не сподівався на виграш.
- 2) Учні впевнено розв'язували задачі, тому що добре підготувались до контрольної роботи.
- 3) Якщо не знаєш точного значення слова, звернись до тлумачного словника.
- 4) Розкрий орфографічний словник, коли сумніваєшся в написанні слова.
- 5) Якщо зустрінеш слово іншомовного походження, візьми словник іншомовних слів.

2. Doplňte čárky ve větách, určete, zda se jedná o přechodník nebo přechodníkovou vazbu.

- 1) І я заплакавши назад поїхав знову на чужину.
- 2) Співають ідучи дівчата а матері вечерять ждуть.
- 3) А я стою похилившись думаю гадаю.
- 4) Там могили з буйним вітром в степу розмовляють розмовляють сумуючи.

- 5) Майнувши сірим хвостом дорога безшумно сховалася в зелені хлібів.
- 6) Зимовий вечір закуривши люльку розсипав зорі.

3. Slova v závorkách nahrad'te přechodníky, doplňte podle potřeby čárky.

- 1) Андрійко село оббіжить, вернеться червоний (сміятися, пустувати).
- 2) А Василько буде хоч ціленьку ніч ту довгу зі мною сидіти, мене (слухати) та мені у вічі пильненько (дивитися).
- 3) Було як місяць у віконечко засвітить, Василько дивиться, очей не (зводить).
- 4) Часом Остап зупинявся (прислухатися, придивлятися).

4. Tam, kde je to možné, změňte souvětí na větu jednoduchou obsahující přechodníkovou vazbu.

- 1) Андрійко змазував лижі і готував їх до змагань.
- 2) Хлопець підходить до багаття і кидає у вогонь оберемок хмизу.
- 3) Коли ми збирали в лісі гриби, то побачили сіреньке зайчєня.
- 4) Коли хмара наблизилась, почувся глухий грім.

Děj vyjádřený přechodníkem se musí týkat téhož původce děje, k němuž se vztahuje přísudek, tj. téhož subjektu:

*Vідкривши лист, його охопив сум. (špatně)
Відкривши лист, він прочитав кілька речень. (správně)*

5. Opravte věty.

- 1) Спускаючись з гори, у мене зламалась лижа.
- 2) Здавши прочитану книжку, бібліотекар порадив мені нову.
- 3) Йдучи по коридору, двері прочинилися.
- 4) Увійшовши в ліс, сонце сіло.
- 5) Простягнувши руку по ягоди, з куща почулося шипіння.
- 6) Підбігаючи до фінішу, нам аплодували глядачі.
- 7) Готуючи альманах, нашу увагу привернув своїми оповіданнями прозаїк Дімаров.
- 8) Повернувшись додому, мені захотілося відпочити.
- 9) Завдання виконано правильно, вивчивши теоретичний матеріал.
- 10) Закінчивши університет, мене направили на роботу в іншу область.